

جواهرالعلوم، اطلاعات کهن تاریخ جهان اسلام

محمد حسین تسبیحی*

دکتر محمد حسین تسبیحی از پژوهشگران ارزنده نسخ خطی در شبه قاره می‌باشد. این استاد ایرانی بعد از بیش از دو دهه حضور در شبه قاره و به‌خصوص در مرکز تحقیقات فارسی اسلام‌آباد چند سالی است که به‌ایران بازگشته است. گفتگوی کوتاه زیر حاوی اطلاعاتی درباره کتاب‌های چند دانشی در شبه قاره است. باهم این گفتگو را می‌خوانیم.

• استاد! اخیراً خبردار شدیم که جنابعالی کتاب «جواهرالعلوم همایونی» را تصحیح کرده‌اید. در خصوص این اثر کمی برایمان صحبت کنید.

«جواهرالعلوم» کتابی کهن است که اطلاعات عمومی جهان اسلام را دربردارد و از آغاز خلقت بشری تا عهد مؤلف گردآوری شده و در آن گفت‌وگو از ۱۲۰ علم آمده است.

«جواهرالعلوم» یا ۱۲۰ علم، اطلاعات عمومی شامل پزشکی، هندسه، موسیقی، تاریخ، جغرافیا، ادبیات، خط و زبان و... را دربردارد و اثر محمد فاضل مسکینی سمرقندی است.

این کتاب در حقیقت اطلاعات عمومی جهان اسلام است که از آغاز خلقت بشری تا عهد مؤلف گردآوری شده‌اند.

• وجه تسمیه این کتاب چیست؟

وجه تسمیه این کتاب نصیرالدین همایون پسر ظهیرالدین بابر پادشاه مغول هند است و نسخه خطی منحصر به‌فردی به‌شمار می‌آید که در کتابخانه گنج‌بخش مرکز

* محقق و پژوهشگر نسخ خطی فارسی.

تحقیقات فارسی ایران و پاکستان اسلام‌آباد نگه‌داری می‌شود. در این کتاب هر موضوعی که شامل حال انسان شده باشد تا عهد زندگانی مؤلف آن گردآوری شده است.

«جواهرالعلوم» کتابی کهن است که از به‌وجود آمدن خط، زبان و نگارش تا تاریخ دوره مغول اشاره کرده و در آن از ۱۲۰ علم گفت‌وگو شده است.

هر علمی حداقل ۱۰۰ موضوع جداگانه دارد که اگر موضوع همه علم‌ها را

در فهرست اعلام کتاب ببینیم، بیشتر از ۲،۰۰۰ موضوع علمی، تاریخی و ادبی را می‌توان در آن یافت.

• از دیگر کتاب‌های چند دانشی در شبه قاره برایمان بگویید.

در تاریخ هزار ساله رواج تاریخ زبان فارسی در شبه قاره،

خصوصاً در دربارهای دودمان مسلمان، کتاب‌های چند دانشی فارسی در این سرزمین تألیف شده که برخی از آن‌ها در شمار آثار ارزشمند دانش و فرهنگ ایرانی‌اند.

محمد فاضل در کتاب خود که آن را براساس نفایس‌الفنون شمس‌الدین محمد آملی و جامع‌العلوم امام فخر رازی تألیف کرده، به علوم گوناگون، نظیر پزشکی، هندسه، موسیقی، تاریخ، ادبیات و اخلاق پرداخته است.

یکی دیگر از کتاب‌ها «شجره دانش» تألیف نظام‌الدین احمد گیلانی، از شاگردان میرداماد در اصفهان و از بزرگان دربار عبدالله قطب‌شاه در گلکنده است. این کتاب، مجموعه‌ای از ۱۰۳ رساله است که بیش از ۱۸۰ رساله آن نگارش نظام‌الدین و بقیه گزیده‌ای از آثار دیگران است. این نسخه کهن در کتابخانه آصفیه که کتابخانه‌ای مهم و معتبر هند به‌شمار می‌آید و در حیدرآباد قرار دارد. نگه‌داری می‌شود.

«جواهرالعلوم» کتابی کهن است که اطلاعات عمومی جهان اسلام را دربردارد و از آغاز خلقت بشری تا عهد مؤلف گردآوری شده و در آن گفت‌وگو از ۱۲۰ علم آمده است.

«شاهد صادق» تألیف میرزا صادق نامی اصفهانی که در سال‌های ۱۰۵۹-۱۰۵۴ هجری قمری در اکبرآباد نوشته شده، از دیگر کتاب‌های چنددانشی فارسی به‌شمار می‌آید که در شبه قاره تألیف شده است.

«تحفة الهند» تألیف میرزا خان بن فخرالدین محمد که در پادشاهی اورنگزیب عالمگیر برای پسرش محمد اعظم تألیف شده گونه‌ای دایرةالمعارف هنر است و به‌موضوعاتی چون الفبای هند و شیوه نگارش آن، دستور زبان هندی، عروض اهل هند، قیافه‌شناسی هندیان، بدیع در نزد هندیان، موسیقی و قافیه می‌پردازد.